

PAUL GOODMAN'IN ANARŞİST VE
ÖZGÜRLÜKÇÜ EĞİTİM ANLAYIŞI:
ESCUELA MODERNA VE
SUMMERHILL SCHOOL ÖRNEĞİ

Alper Bilgehan Yardımcı*

Giriş

Paul Goodman, 1960'larda modern Amerikan toplumunun organize sistemi içerisinde dönemin gençliğinin sorunlarını ön plana çıkaran '*Growing Up Absurd: Problems of Youth in the Organized System*' (Saçmayı Büyütmek: Organize Sistemde Gençliğin Problemleri, 1960) eseri ile sosyal bir eleştirmen olarak ön plana çıkmıştır. Amerikalı bir düşünür olan Paul Goodman'ın kısa öyküler, romanlar, şiirler ve makalelerden oluşan çalışmaları, siyaset, sosyal teori, eğitim, kentsel tasarım, edebî eleştiri, hattâ psikoterapi gibi geniş bir yelpazeye dağılmıştır. Onun temel argümanı (1960: 9-10) tek bir merkez etrafında örgütlenen teknoloji toplumunun başarısızlıklarını eleştirerek, mevcut düzenin insanın doğasına uygun bir biçimde yeniden inşasını vurgulamaktadır. Goodman'ın yeniden inşa süreci içerisinde insan doğasına önem veren faaliyete dayalı anarşist ideolojisi, sorumluluk duygusunun homojen bir şekilde bireyler arasında paylaşılması gerektiğini vurgular. Goodman merkezî olmayan siyaset anlayışı ile kendisini Amerikan siyasetinin ve kültürünün karşısında yer alan bir pozisyonda konumlandırmaktadır (Honeywell, 2011: 1).

* Doç. Dr. Alper Bilgehan Yardımcı, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü.

Diğer bir deyişle Goodman (1960: 36), anarşist geleneği formüle etmek amacıyla 20. yüzyıl Amerikası'nın içinde bulunduğu mevcut durumdan yola çıkarak eleştirilerini ademimerkeziyetçilik, katılımcı demokrasi, özerk toplum temaları üzerine temellendirmiştir.

Goodman'a göre, sosyal, kültürel, ahlâk ve eğitim gibi alanlarda uygulanan kurallar günümüz devletlerini etkisi altına alan kapitalist düzen tarafından belirlenmektedir (Bakır, 2016: 110). Bu durum Goodman'ın da içerisinde bulunduğu anarşist düşünürler tarafından kabul edilebilecek bir husus değildir, çünkü anarşistler mevcut düzenin ve sosyal yaşamın otorite ve itaat yapılarıyla güçlendirilen belirli yaklaşımlar ile kontrol altına alınmasını, insanların fikirlerini özgürce ifade edemeyeceği, bir nevi entelektüel bir hapishane içerisinde yaşaması anlamına geleceğinden dolayı karşı çıkmaktadırlar (Sheean, 2003: 122). Aynı nedenlerden dolayı Goodman, modern liberalizm ve Marksizm gibi alternatif radikal ideolojileri yerinden yönetim düşüncesi ve sosyal mühendislik konusundaki eğilimleri dolayısıyla reddetmektedir. Goodman için anarşizm, özgürlük ve toplumsal değişime yeterli düzeyde arka çıkabilecek tek ideolojik çerçeve olarak görülmektedir. Ona göre (2010: 143), "anarşizm ya da daha iyisi, anarko-pasifizm (toplumsal değişim hareketleri içerisinde örgütlü şiddete ve kurumlara karşı çıkan anarşist anlayış) günümüzün gelişmiş toplumlarının bürokrasilerini, karar verme konusunda aşırı merkezileşmelerini ve sosyal mühendislik gibi problematik durumlarını ve tehlikelerini tutarlı bir şekilde öngörmüştür".

Siyaset, sosyoloji ve felsefe gibi çeşitli alanlar içerisinde etkili olan anarşist kuramlar, radikal bir söylem olarak eğitimcileri ve araştırmacıları yeni öğretilere ve uygulamalara teşvik etme konusunda itici bir güç oluşturabilmektedirler. Anarşist yaklaşımlardan eğitim kuramı ve araştırmalara yönelik daha belirleyici bir rol alması beklenmektedir, ancak bu yaklaşımlar mevcut radikal akademik görüşü büyük ölçüde etkisi altına alan Marksizmin eğitim alanında gösterdiği aynı etkiyi gösterememiştir. Anarşist düşünceleri eğitim alanı içerisinde daha etkili ve görünür kılabilmek amacıyla Paul Goodman, Francisco Ferrer ve Alexander Neill'in ileri sürmüş olduğu çeşitli düşünceler, girişimler ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda Goodman'ın anarşizme ilişkin düşünceleri ile bu çalışma sıkı bir anarşizm tahlili, eleştirisi ve felsefesinden öte anarşist anlayışın

eğitimdeki uygulanabilirliğine yönelik bir soruşturma içerisine girmekte ve anarşist yaklaşımın mevcut eğitim sistemlerinden hangi yönleriyle farklılaştığını, sonucunda etkili bir eğitim anlayışı ortaya koyup koyamadığını tartışmaktadır.

Anarşizm Nedir? Ne Değildir?

Paul Goodman'ın hiyerarşilere, kurumsallaşmış güç yapılarına ve meşru olmayan otoritelere karşı çıkan anarşist anlayışını temellendirmeden ve ileri sürülen anarşist eğitim anlayışlarının uygulamalarına geçmeden önce anarşizmden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin bilgi vermek gerekir. Toplum genelinde anarşizme yönelik algı, anarşizmin düzensizlik, şiddet, yıkım, tehlike, kargaşa ve belirsizlik gibi unsurlar ile birlikte değerlendirildiği, hattâ anarşizmin bu kelimelerle özdeşleştirildiğine yöneliktir (DeLeon, 2008: 5). Ancak anarşizm genel kanının aksine karşılıklı yardımı, sosyal adaleti, katılımcı ve iş birliğine dayalı bir toplumu öngörmektedir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, anarşist kuram hukuksuz bir düzeni, şiddeti, kaosu ve bireylere yapılan baskıcı bir anlayışı temsil etmemektedir (DeLeon, 2008: 3). Alexander Berkman anarşist düşünce ve faaliyete ilişkin yanılıcı düşünceleri bertaraf etmek ve anarşizmin yanlış tanımlanmasının önüne geçebilmek amacıyla *Anarşizm Nedir?* adlı eserinde düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadır:

Anarşizm kaos ya da düzensizlik, hırsızlık ya da cinayet değildir. Herkesin birbirine karşı olduğu bir savaş anlamına da gelmez. Barbarlık ya da insanın vahşi doğa durumuna dönüşü olarak da tanımlanamaz. Anarşizm bütün bunların tam tersidir (2003: xv).

Basitçe anarşizm katı hiyerarşilere, zorlayıcı yöntemlere ve kapitalist ideolojik yapılara meydan okumak ve bunlar üzerine yeniden düşünmek anlamına gelmektedir. Anarşizm insanların arzularını tarihsel süreç içerisinde tasarlanmış sosyal normlardan kurtarma amacı gütmekte, sosyal adalet ve karşılıklı yardımlaşma üzerine inşa edilmiş, birbirleriyle etkileşim içerisinde olan organik topluluklar yaratma amacı gütmektedir (Bowen ve Purkis, 2018: 6).

Bu bağlamda anarşistlerin ön plana çıkardığı kaygılarının merkezinde insanların sosyal adalet ve karşılıklı yardımlaşmaya dayalı topluluklar oluşturma yeteneklerinin otoriteler ya da devletler tara-

findan engellenmesi gelmektedir. Otoriteler söylemleri, kullandıkları araçları, cezai önlemleri ve hiyerarşik örgütlenmeleri ile insanların birbirleriyle temasa geçmelerine, onların barış içerisinde yaşamalarına ve arzu ettikleri takdirde aracısız bir şekilde yönetimle iletişime geçmelerine fırsat vermemektedirler (DeLeon, 2008: 5). Goodman bu durumu bütün modern toplumların ve özellikle Amerikan toplumunun derinden hissettiğini ifade etmektedir. Çünkü modern toplumlar endüstriyel makinenin yararına örgütlenerek, insanın kendi doğasına yabancılaşmasına yol açmaktadırlar. Goodman (2010: 14) Amerikan toplumundaki mevcut baskı ve hoşnutsuzluğun hattâ savaş durumunun alt metninde bu yabancılaşma durumunun olduğunu belirtir. İşlevsel olmayan toplumun sorunlarının çözümü ise karşılıklı yardımlaşma, anlamlı çalışma ve karar verme neticesinde bireyselliğin ön plana çıkarılmasıyla kişinin gerçek doğasına geri dönmesinden geçmektedir.

Anarşizm ve Eğitim

Goodman modern toplumun kurumsal çerçevesine ilişkin iddianamesinde kişinin gerçek doğasına geri dönüşü sağlamanın en etkili yollarından biri olarak eğitimi ve eğitim faaliyetinin gerçekleştiği okulları göstermektedir. O ideal toplumsal düzenin oluşturulması ve özgürlüğü önceleyen bir eğitim anlayışının yerleştirilmesi amacıyla mevcut eğitim sistemini anarşist yaklaşımlar çerçevesinde yeniden düzenlemeye çalışmaktadır. Goodman'ın görüşlerine yansıyan anarşist düşünce, pedagojik olarak eğitim alanında ideal insan ilişkilerinin ön plana çıkarılmasına ve bu ilişkilerin yeniden düzenlenmesine odaklanmaktadır (Bakır, 2016: 119). Anarşist eğitim konusunda belirgin tema birey için özgürlüğü meydana getiren hususları tasvir etmek amacıyla bireyin akıl, bağımsızlık, özerklik ve özgüven gibi unsurlarına vurgu yapmakta ve anarşizmin itici gücünü insanların yaratıcılığını ortaya çıkarabilmek için bir uyarıcı olarak kullanmaktadır (Honeywell, 2011: 4).

Goodman, bireylerin düşünce ve değerler gibi hayatlarına ilişkin kendi kararlarını verebilme bilincine sahip oldukları takdirde tam anlamıyla bireyin özgürlüğünden bahsetmenin mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Bu noktada eğitimin rolü bireyin özgür irade-

sine saygı duyarak bireyi geliştirmeli ve bu yönde güçlendirmelidir. Bireyin düşünsel bağımsızlığını geliştirebilmesi aynı süreçlerden geçmiş ve bağımsızlığını elde etmiş diğer bireyleri de içerisinde barındıran bir topluluk içerisinde mümkün olabilmektedir. Ancak, Amerikan eğitim sistemi göz önüne alındığında, mevcut eğitim sistemi gençleri toplum içerisinde yararlı olabilecekleri bir duruma getirememekte ve onlara tatmin edici bir hayat sürebilmeleri için katkıda bulunamamaktadır (Goodman, 2010: 85). Aksine Goodman'a göre (1960: 9), eğitim sistemi bireyleri kurumsallaştırarak onları toplumdaki uzaklaştırma çabası içerisinde tutmaktadır. Goodman bu durumu çarpıcı bir şekilde ifade eder: "Hapishanelerin suçluları, akıl hastanelerinin akıl hastalıklarını önlemesi gibi okullarda toplumu gerçek problemlerinden izole etmekte ve böylece gençler topluluğun üretken faaliyetlerini yürüten yetişkinleri tanıyamamaktadır" (2011: 136). Diğer bir deyişle, eğitim sistemi gençlerin toplumun ana aktörleriyle olan ilişkisini keserek onların topluma yararlı olmasının önüne geçmektedir.

Kişilik, Benlik ve Çevre İlişkisi

Goodman eğitim kurumlarının gerçekleştirdiği izole etme faaliyetini, diğer bir ifadeyle bireylerin doğasına aykırı bir şekilde çevrelerinden ayrıştırılmasını yanlış bulmaktadır, çünkü daha önce de bahsedildiği üzere Goodman kişinin doğasına uygun hareket etmesini ister. Doğasına uygun davranan kişi içinde yaşadığı toplum ile kaynaşarak arzu edilen özgürlüğe ulaşabilir. Goodman'a (1960: 12) göre, kişilik, benlik ve çevre arasında süregelen sağlıklı ilişki özgürlüğü gerçekleştirilmede bir ön koşul olarak ortaya konulur. Goodman kişilik, benlik ve çevre arasında sağlanması gereken organik bağlantının ayrıntılarına mimar kardeşi Percival Goodman ile birlikte yazdığı ve onun bütün eleştiri sisteminin temelini de oluşturan '*Communitas: Means of Livelihood and Ways of Life*' (Komünitalar: Geçim Araçları ve Hayat Tarzları, 1947) adlı kitabında yer vermektedir. Bu eserde, modern toplum içerisinde doğasına yabancılaşan bireyin zayıflatılmış doğasını tekrardan güçlendirmesinin yolu kişinin özel hayatına ve toplumsal hayatına yönelik yeni düzenlemelerden ve ona rehberlik yapabilecek sivil toplumdaki geçmektedir. Modern toplu-

mun krizi bireyin günlük yaşantısı ile olan bağının koparılmasından kaynaklanmaktadır. Goodman devleti ve kapitalist endüstriyel şehir projelerini reddederek şehir kurma ile kişinin kendisini yeniden gerçekleştirmesi arasında bir benzerlik ortaya koyar, o "*fiziksel tesislerin arka planı ile insan aktivitesinin ön planının derinden ve yakından birbirine bağlı olduğunu düşünmektedir*" (Goodman & Goodman, 1960: 3). Çünkü özel ilişkiler ile halkla ilişkiler arasında keskin bir ayırımın olmadığı sosyal bir ortamda her insan kendi meselelerine aracsız olarak katılabilme fırsatı bulacaktır. Arzu edilen insan karakteri demokratik ve uygar bir şehirde gelişmektedir. Goodman tasvir edilen koşulların en güzel örneğinin antik Yunan siyasal anlayışında bulunabileceğini belirtmektedir. Doğrudan demokrasi sistemi ile ilişkili olan antik Yunan siyaseti, bireyin yönetim ile iletişime geçmesine imkân veren bir sistemdir (Goodman ve Goodman, 1960: 11).

Goodman'ın *Communitas* adlı eserinde ve kurucularından biri olarak görüldüğü Gestalt Terapisi'nde ön plana çıkardığı benlik ve çevre ilişkisi onun anarşist geleneğe katkısının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Goodman'ın Gestalt terapisine yönelik çalışmaları, anarşist geleneğe yakınlaşmasını sağlayan benlik teorisinin tam olarak filizlenmesini temsil etmektedir. Goodman Gestalt teorisinden geliştirdiği politik görüşlerini eğitim ile ilgili yazılarına uygulamıştır. Gestalt terapisinin merkezinde 'farkındalık' düşüncesinin geliştirilmesi bulunmaktadır. Hastaya kendi duygu ve davranışlarının ve çevreye olan etkisinin farkına varmasına ilişkin tavsiyeler verilmektedir (Kunter, 1995: 1-2). Bu bağlamda, benliğin özgürlüğü elde edebilmesi ilişkisellik yolu ile mümkün olmaktadır. Bu ilişki, bireyin içsel yaşamını ve toplumların bütünleşik sosyal yaşamını tek bir benlik kavramına bağlamaktadır. Bireyler diğer bireyler ve çevre ile temas geçerek kendi varlıklarını ve özgürlük alanlarını tanımlayabilmektedir. Goodman'a göre (Perls, Hefferline ve Goodman, 1971: 229), çevre ile teması bulunmayan hiçbir his ya da duygu yoktur. Bu bakımdan insan benliği çevre ile bütünleşik bir organizma olarak ele alınmalıdır.

Bu durum Goodman'ın özgür irade düşüncesine ve kişinin birincil deneyimine vurgu yapmaktadır. Ona göre insan, kendi özgür iradesini ortaya koyabileceği ve uygulayabileceği bir alan içerisinde özerk bir şekilde hareket edebilir. Ancak, yaşamın tüm alanlarında

nedensellik duygusu, modern toplumun benliği hiçe sayan dayatmaları sonucunda kaybedilmiştir. Savaş, baskı ve hoşnutsuzluğun nedeni modern toplumun, endüstriyel makinenin yararına örgütlenmesi ve insanı doğal güçlerinden yabancılaştırmasıdır. Böylece, gerçek ortam gizlenmiş gerçek ihtiyaçlar manipüle edilmiş, gerekli görevler anlamsız olanlarla değiştirilmiş, yaşam yapay ve 'saçma' hale getirilmiştir. Bundan dolayı Goodman (1960: 233), ademimerkezî yetçi bir yaklaşım ile insan ve çevresi arasında doğrudan ilişkilerin kurulduğu, karşılıklı yardımlaşmanın ön plana çıkarıldığı toplulukların geliştirilmesi gerektiğini savunur.

Bu düşüncelerden yola çıkarak Goodman (1960: 34), *Saçmayı Büyütmek* eserinde, topluma ve toplum içerisinde yer alan gençlerin durumuna ilişkin eleştirilerini ortaya koymaktadır. Genç muhaliflerin gündemlerine ve özellikle gençlerin okulu bırakma oranlarına baktığında sorunun gençlerde değil, terk etmek durumunda kaldıkları kurumlarda aranması gerektiğini belirtir. Goodman Amerika'daki gençlerin hoşnutsuzluk, hayal kırıklığı ve nihayetinde kayıtsızlık yaşadıklarını, çünkü toplumda onlara anlam ve değer duygusu yaratacak herhangi bir kurumun olmadığını ve böylece büyüyüp olgunlaşamadıklarını savunmaktadır. Gestalt terapisinin vurguladığı gibi gençlerin sağlıklı bir benlik geliştirebilmesi için gerekli görülen organizma ve çevre arasında bir bağlantı noktası oluşturulamadığını ifade eder (Honeywell, 2011: 21). Bu noktada temel tez, Gestalt terapisinden gelmektedir; eğer toplum insanlara etkileşimde bulunmak için anlamlı bir ortam sağlayamazsa, insan doğası engellenir, birey yeterli gelişimi gösteremez ve sonucunda birey kendisine önceden biçilen rolleri oynamak durumunda kalır.

Goodman'a göre, bu tarz sorunların kökten çözümü özgür eğitim sisteminden geçmektedir. Goodman (1969: 68) toplum ile ilişkili olarak öğrencinin bireysel gelişimini ve yaratıcılığını geri plana atan, itaat etmeyi öğreten, otoriter kuralları benimseten, öğrenciler arasında rekabeti aşıl原因 ve not merkezli bir eğitim planı ileri süren eğitim anlayışlarına karşı çıkmaktadır. Onun amacı, eğitimi okullardan dışarı çıkararak sokaklara yaymak ve çocukların eğitimini butik sokak okulları aracılığıyla daha esnek yapıda olan 'çıraklık sistemine' benzeyen bir sistem içerisinde gerçekleştirerek onların toplumun

eğitimsel işlevlerine erişmelerini sağlamaktır (Goodman, 1971: 32-33).

Goodman'ın eğitim üzerine düşünceleri, dönemin gençlik hareketlerinin ortaya çıkmasına ve Amerika'daki gençlerin Goodman'ın öne sürdüğü nedenleri desteklemelerine sebep olmuştur. Goodman devletlerin düşünce ve kararlarının öğrencilere üniversiteler aracılığıyla aktarılmasını modern üniversitelerin temel görevlerinden biri olarak değerlendirmektedir. Bu çerçevede Goodman (2010: 90), örgün eğitim sisteminin evrensel bir sosyal mühendislik aracı olarak kullanıldığını ifade etmektedir. "Toplum iş ve bu işleri yapan çalışanlar sistemi olarak tasarlanmıştır. Okullar bu sistemi öğreten öğretim makineleridir. Gençler için topluma dâhil olmanın başka bir giriş yolu yoktur. Sosyal mühendislik aracı olan okul ders içeriklerini ve ders planlarını bu çerçevede hazırlayarak öğrencilerin hayatlarını programlamaya çalışır" (Goodman, 2011: 138). Üniversitelerin vizyonunun bir parçası olan bu durum, Goodman'ın (2010: 173) özgür üniversite oluşumunu coşkuyla desteklemesine yol açmıştır.

Bu bağlamda, anarşist eğitim anlayışı açısından zorunlu eğitim sistemi öğrencinin gelişiminin önündeki en büyük engellerden birisi olarak değerlendirilir. Goodman'ın (1971: 27) eğitime ilişkin görüşlerinde gönüllülük esastır. Bu bakımdan zorunlu eğitim yerine, isteğe bağlı bir eğitim anlayışı öngörülmektedir. Ona göre, isteğe bağlı eğitim kişinin doğasına uygun olarak kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. İsteğe bağlı eğitimin en çarpıcı örneği usta-çırak ilişkilerinde ve oyunlarda görülmektedir. Gençler isteğe bağlı sistemlerde pedagojik egzersiz yerine, neden ve sonuç ilişkisini tecrübe eder. Böylece her genç, kendi çıkar ve inisiyatifine göre eğitim ihtiyaçlarını belirler, çünkü öğrenmenin doğasına zorunlu eğitime göre isteğe bağlı süreç daha uygun görünmektedir (Goodman, 2010: 86). Goodman, gelişmiş ülkelerde, okul ve benzeri kurumların toplumun eğitim işlevlerinin büyük bir bölümünü üstlenmesinden rahatsızlık duymaktadır. Goodman organik ve örgütsel eğitimin, üniversite ve okullarda verilen modern kurumsallaşmış eğitim sisteminden daha doğal ve etkili olacağını düşünmektedir. Ona göre (2010: 86), hem ilkel hem de medeni toplumlarda, çoğu eğitim rastlantısal olarak gerçekleşmiştir. Rastlantısal eğitim sisteminde yetişkinler işlerini ve diğer sosyal

görevlerini yaparlarken çocuklar sisteme nasıl dâhil olacaklarını dışlanmayarak yetişkinlerden öğrenmektedirler.

Bu durumda okullu olmayan bir çocuğun nasıl öğrenimini tamamlayabileceğine ilişkin kaygılar ortaya çıkabilir. Goodman bu kaygıların yersiz olduğunu gösterebilmek amacıyla eğitim ile ilgili yazısında çocukların konuşmayı öğrenme sürecini zorunlu olmayan, rastlantısal öğrenme deneyiminin, yani rıza ile öğrenmenin bir örneği olarak çalışmalarında anahtar kavram olarak kullanmıştır. Konuşmayı öğrenme süreci incelikleri, karmaşıklığı ve teknik detayları ile zorlu entelektüel bir başarıyı temsil etmektedir. Çocuk çıkardığı çeşitli sesler ve tekrarlar neticesinde ailesiyle iletişim kurmakta ve bu şekilde konuşmayı bir şekilde öğrenmektedir. Bu öğrenme biçimi, iletişim kurma isteğinde olduğu gibi, doğal ve rastlantısaldır (Goodman, 1969: 67-68). Goodman gibi Chomsky de (1973: 185) insan dilinin gelişiminin "*insanın zihinsel örgütlenmesinin, özgür ve yaratıcı eylem olanaklarına*" ilişkin bir fikir verdiğini düşünür. Konuşmayı öğrenmenin önemi, yardım edilmeden gerçekleştirilen doğal öğrenmenin gücünün gözler önüne serilmesinden gelmektedir. Özgür bir ortam sağlandığında, Goodman (1960: 86) çocukların doğal olarak öğreneceğini, çünkü öğrenmenin temelde bütüncü, tesadüfi ve organik bir süreç olduğunu ifade eder.

Bu tarz bir öğrenme, gerçek hayatta sosyal görev başarısı ve problem çözme yoluyla uygun bir şekilde gerçekleşir. Ancak, okullarda uygulanan eğitim müfredatı ise yapay ve kişiyi yalnızlaştırıcıdır. Öngörülen bir müfredata gençleri kanalize etmek öğrencilerin cesaretini kırmakta ve onların en iyi zamanlarını harcayarak öğrenme ve başa çıkma yetilerini kısıtlamaktadır. Okullar gençleri gerçek hayata hazırlamak yerine, mevcut sisteminin sürdürülebilmesi için onları sistemin hazır bireyleri haline getirmektedir. Öğrenciler doğal bir öğrenmeden daha çok onlara dayatılan eğitim sistemine uyum sağlamaya çalışarak başarılı olabilmek için gerekenleri ezberleme yoluna giderler. Öğrenciler dersleri anlayıp, özümsemek yerine karşılaştıkları sınavlardan yalnızca başarılı olabilmeyi çeşitli yollarını keşfetmeye mecbur bırakılırlar. Okul içerisinde geliştirilen bu yöntemler, gençlerin öğrenmesi için gereken entelektüel bir eylemin sonucu değildir. Bu yöntemler öğrencinin yalnızca belirlenmiş prog-

rama uyum sağlamasına ve öğretmenin beklentisinin karşılanmasına yönelik ezberlenmiş yöntemlerdir.

Bu bakımdan Goodman, mevcut okul ya da eğitim sisteminin insanın doğasına aykırı olması ve kişinin gelişimini engellemesi nedeniyle terk edilmesi gerektiğini belirtip, bunun yerine toplumun devam eden faaliyetlerine katılmayı öngören isteğe bağlı eğitimi öğrenmenin en temel aracı olarak değerlendirir. Gençlere mesleki ya da çıraklık eğitimi fırsatı sağlayabilecek farklı bir değer sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. İş hayatı maksimum ürün üretmek yerine gençliğin topluma ve iş hayatına entegrasyonunu birincil hedef olarak belirlemeli ve bu çerçevede gençlerin iş hayatı içerisinde karakterlerini inşa etme fırsatını da sunmalıdır. Bu durum yalnızca yetişkinlerin gençlere zaman ayırdığı, rehberlik ettiği, yol gösterdiği bir değer sistemi içerisinde mümkün olmaktadır. Bu aşamada çocukların gelişmelerinin önemli bir bölümünde etkili olan aileler de çocuklara gerçek sorumluluklar vererek onlara değerli bireyler olduklarını hissettirmeli ve onların gelişimine yardımcı olmalıdır. Böylece, toplum üyeleri günlük faaliyetler sırasında gençlerin eğitim işlevine organik olarak katılmalarını sağlayarak onların en iyi şekilde öğrenmelerine yardımcı olabileceklerdir.

Francisco Ferrer ve Escuela Moderna

Goodman teknoloji ile çevrelenmiş modern insanın kendisini toplum içerisinde yalnız ve izole hissetmemesi için çağdaş eğitim biliminin üzerinde durulması gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda İspanyol anarşist hareketi etrafında ortaya çıkan siyasi eylemler ile yakından ilgilenmiş (Bakır, 2016: 107) ve Amerika'daki modern okul eylemlerini şekillendiren modern ve özgür okul hareketinin en önemli temsilcilerinden biri olan İspanyol anarşist ve eğitimci Francisco Ferrer y Guardia'nın görüşlerinden de etkilenmiştir. Goodman'ın isteğe bağlı özgürlükçü eğitim anlayışına yönelik düşüncelerinde kendisinden daha önce ortaya konulan anarşist eğitim yaklaşımlarının etkilerini görmek mümkündür. Francisco Ferrer özgür okulların ya da anarşist eğitim sisteminin nasıl olması gerektiğine ilişkin bilgiler vermektedir. 1885 yılında İspanya monarşizminden kaçarak Fransa'ya sığınan, bu esnada İspanyolca dersleri verdiği,

Fransız bilim insanı ve eğitimci Paul Robin'in özgürlükçü okulundan (Libertarian School) etkilenen Ferrer, 1901 yılında *Escuela Moderna* (Modern Okul) adlı kendi modern, özgürlükçü okulunu Barcelona'da kurmuştur (Bookchin, 1977: 131).

Bu dönem içerisinde İspanya'nın kendine ait ulusal eğitim yasası olmasına rağmen, okullarda eğitim-öğretim faaliyeti genellikle sert öğretim yöntemlerini kullanan ve ezbere öğretimi vurgulayan Katolik inanç sistemine bağlı rahipler tarafından sürdürülmektedir. Öğretim faaliyeti içerisinde yer alan din adamları açık bir şekilde kiliseye karşı gelen herhangi bir bilimsel teoriye ya da kültürel eğilime karşı tavır sergilemektedirler (Bookchin, 1977: 130). Rahipler sosyal disiplinin dayandığı inancı korumak amacıyla bilimsel araştırmaların sonuçlarını ve bu konulara ilişkin fikirleri mevcut kurumların dezavantajına olmayacak şekilde yönlendirmektedirler. Ferrer'e (1913: 26) göre, yöneticileri ve rahipleri okulu kontrol altına almaya iten motivasyonun temelinde de tam olarak bu düşünce bulunmaktadır. Eskiden halkın otoriteye itaat etmesini sağlamak için halk eğitimini din adamlarına bırakan yöneticiler, şimdi ise okulların yönetimini üstlenmektedirler.

Ferrer'e (1913: 28) göre, İspanya ve Katalan bölgesindeki mevcut okullar öğrencilerin fiziksel, ahlâksal ve entelektüel gelişimi üzerinde egemenlik kurarak, onların doğa ile bağlantısını kesmekte ve sonucunda zihinsel gelişimlerini otoritenin arzusu doğrultusunda yönlendirmektedir. Ferrer'in bakış açısına göre, mevcut eğitim pratikte kişi üzerinde baskı kurma ve kişiyi düzene uydurma anlamına gelmektedir. Çocuklar okullarda hüküm süren toplumsal dogmalara göre yaşamayı, düşünmeyi ve inanmayı öğrenmektedirler (Purkis ve Bowen, 2013: 186).

Anarşist bakış açısıyla kendi programını şekillendiren Ferrer, papazların etkisi altında yürütülen bu eğitim-öğretim programına ve yöntemine karşı çıkar. O doğa bilimlerine ve rasyonalizme dayalı, tüm dinsel dogmalardan ve siyasi önyargılardan arınmış bir müfredat oluşturmayı planlamaktadır. Onun öngördüğü eğitim sisteminde öğrenciler her ne kadar sistematik eğitim alacak olsalar da en azından burs elde edebilmek amacıyla kendi aralarında sınavlar aracılığıyla yarıştırmamaktadırlar. Ferrer'in ifadesi ile sınıflar 'eşitlik ve dayanışma ilkesi' ile birlikte yönlendirilmektedir (Bookchin, 1977:

130). Bunun sonucunda da öğrenciler arasındaki rekabet ortamı ve onun yol açtığı zorlama ve aşağılanma duygusu ortadan kalkacaktır.

İspanya'nın kısıtlama ve cezaya dayalı eğitim yöntemlerinin tersine, Ferrer'in özgürlükçü okulunda öğrenciler herhangi bir ahlâki ya da maddi bir cezalandırma ile karşı karşıya kalmamakta ve otoritenin olmadığı bir atmosfer içerisinde eğitimini devam ettirmektedirler. Öğretim, öğrencinin bilgi edinme ve kendi istediği hızda öğrenmesine imkân verme konusunda onun kendi doğal arzusuna dayanmaktadır. Okulun amacı, öğrencilere *her konuda kendi rasyonel görüşlerine temel sağlayabilecek sağlam zihni* oluşturabilmeleri için önyargıya karşı köklü bir düşmanlık geliştirmektir (Ferrer, 1913: 15-16).

Ferrer'e göre, bir insanın eğitimi, yalnızca zekânın eğitimi ve geliştirilmesi ile ilgili değildir, aynı zamanda onun vicdanının ve iradesinin de geliştirilmesi gerekir. İnsan zekâ, vicdan ve iradesi ile bir bütünlük oluşturur. İnsan diğer insanlardan düşündüğünü iddia etmesi, sevmesi, görmesi ve iradesini kendi isteğiyle kontrol altına alması gibi çeşitli *özellikleri ile ayrılmakta ve böylece özgün bireyselliğini elde etmektedir*. Ferrer (1913: 17), Escuela Moderna'nın en önemli görevlerinden birini bireyin özgünlüğünü sürdürmek ve her bireyin kendi özgün kişiliğinin farkına vardırılması olarak belirtir. Diğer bir deyişle, katı bir öğretim yerine, okul, *öğrencinin bilgi ve becerilerini geliştirme aracılığıyla onun "kendini gerçekleştirmesine" odaklanmalıdır. Okulun kendisi, farklı düşünceleri, insanları ve kişilikleri içeren gerçek dünyanın bir mikrokozmosu olmalıdır*. Bu nedenle, tüm sosyal sınıflardan gelen çeşitli öğrencilerin temsili konusunda Ferrer ısrar etmektedir (Bookchin, 1977: 130-131).

Ferrer'in anarşist eğitim programı Katolik kilisesinin buyruğu altında olmayan, seküler bir eğitim anlayışını vurgulamaktadır. Onun eğitim anlayışında baskıcı olmayan bir ortamda öğrencilere tek tip dersler vermek yerine, öğretmenlerin öğrencilere öncelikli olarak öğrenme konusunda rehberlik etmesi beklenmektedir. Modern okullarda katı disiplin kuralları uygulanmamakta ve öğrenciler ceza ve notlar ile disipline edilmemektedir. Herkesin takip edeceği yerleşik bir program yerine her öğrencinin bireyselliğine vurgu yaparak, onların ihtiyaçlarına göre program şekillendirilmektedir. Modern okullar deneyim yoluyla öğrenmeye ve fiziksel-entelektüel

etkinliğin bütünleşik eğitimine vurgu yapmaktadır. Ferrer için eğitim sürekli ve ömür boyu devam eden bir süreçtir. Eğitim yalnızca toplumun ayrıcalıklı kesimleri için değil, herkes için erişilebilir kılınmaktadır. Standardize edilmiş öğretim yerine, bilgi ve becerileri geliştirme fırsatları aracılığıyla öğrencinin kendisine odaklanılmaktadır (Goldman: 1911).

Alexander S. Neill ve Summerhill

Görüldüğü üzere, Goodman'ın anarşist anlayışının tesir ettiği isteğe bağlı, özgürlükçü ve bireyin doğasına uygun eğitim anlayışının uygulanmasına yönelik örnekleri geçmişte bazı farklılıklara rağmen bulmak mümkündür. Aynı şekilde, Goodman'ın tasarladığı ve arzu ettiği anarşist eğitimin uygulanmasına yönelik başarılı bir örneğe günümüzde de rastlamak mümkündür. Bu örnek Alexander Sutherland Neill'in *Summerhill Okulu*'dür. Summerhill modern okul düşüncesinin bir hikâyesi ve uygulaması olarak değerlendirilebilir. Summerhill 1921 yılında Neill tarafından kurulan ilk özgür okul uygulamasının örneklerinden biridir. Okul İngiltere'de Londra'nın yaklaşık yüz mil uzağında Suffolk'ta Leiston köyünün içerisinde yer almaktadır. Neill, Summerhill okuluna ilişkin görüşlerini *Summerhill: A Radical Approach To Child Rearing* (Summerhill: Çocuk Yetiştirmeye Radikal Bir Yaklaşım, 1960) adlı eserinde yer vermektedir. Neill (1960: 3) eşiyile birlikte tek bir amaç ile bu okulu kurduklarını ifade eder: Öğrencileri okula uydurmak değil, okulu öğrencilere uydurmak. Çünkü ona göre, günümüzdeki eğitim anlayışı çocuğun nasıl öğrenmesi ve ne olması gerektiğine ilişkin yetişkin bir anlayışa dayanmaktadır. Bu nedenden dolayı Neill (1960: 4), çocukların özgürlüğü ve eğitimini çocukların kendi kararına bırakacak bir okul kurmaya karar vermiştir. Bunu yapmak için gereken, mevcut disiplin anlayışını, yönlendirmeleri, önerileri ve ahlâki eğitimi reddetmek, bunlarla birlikte çocuğun kötü değil iyi bir varlık olduğuna ilişkin inançtır.

Summerhill'de öğrenciler üç gruba ayrılmaktadır. İlk grup içerisinde 5-7 yaş aralığındaki öğrenciler, ikinci grupta 8-10, son grupta ise 11-15 yaş arasındaki öğrenciler yer almaktadır. 16 yaşına gelen öğrenciler ise okuldan mezun olmaktadırlar. Summerhill'de genel-

likle 25 erkek ve 20 kız öğrenci bulunmaktadır. Summerhill okuluna göre bir çocuk doğuştan akıllı ve gerçekçi olarak kabul edilir. Summerhill öğrencileri kendi isteklerine göre derse girebildikleri, derse devamın zorunlu tutulmadığı ve böylece derse girme konusunda özgür bırakıldıkları, zaman çizelgesinin ve ders programının yalnızca öğretmenler için geçerli olduğu bir okuldur. Ayrıca, öğrenciler odalarını toplamak ve istediklerini giymek konusunda da özgür bırakılmışlardır ve kimse onların arkasından odalarını da toplamaz. Bu çerçevede, seçim hakkının yetişkinlerin elinden alınması ve çocuğa seçme hakkının verilmesi ile birlikte eğitimde ve yaşamda arzu edilen özgürlük anlayışı somut bir şekilde temin edilmiş olacaktır.

Bununla birlikte, çocukların sınıfları genellikle yaşlarına göre, bazen de ilgi alanlarına göre belirlenmektedir. Neill bu konuda yeni bir öğretim yöntemlerinin olmadığını, çünkü öğretimin kendi başına çok önemli olmadığını ifade eder. Çünkü çocuklar bir şeyi öğrenmek istediklerinde nasıl öğretilirse öğretilsin onu bir şekilde öğrenmektedirler (Neill, 1960: 4-5). Okulun kurucusu olan Neill'e göre (1960: 6), başarının ölçüsü sınav sonuçları değil, mutluluktur. Bu sebeple, Summerhill'de sınav yapılmamakta ve sınava bağlı olarak not verilmemektedir. Ancak öğrenciler istedikleri takdirde üniversiteye girmek için gereken sınavlarda başarılı olabilmek için sınavlara öğretmenleri tarafından hazırlanabilmektedirler. Summerhill'de öğrenim gören öğrenciler açısından belirtmek gerekir ki burada nihai amaç sınavı kazanmak değildir, çünkü mutlu bir birey olarak öğrenciler başarılı olabilmek için tekrar tekrar denemeyi okulda öğrenmişlerdir (Neill, 1960: 8).

Summerhill'in bu bakımdan dünyadaki en mutlu okul olduğunu vurgulayan Neill, çocuğun her zaman okul tarafından destekleneceğine ilişkin bir güvene sahip olduğunu belirtir. Summerhill'de bir çocuğun her istediğini yapmasına izin verilmez. Çocuğun kendi kuralları onu her açıdan bağlamaktadır. Çocukların yalnızca kendilerini etkileyen konularda istediğini yapmasına izin verilmektedir. Okulda özgürlüğün istediğin her şeyi yapmak anlamına gelmeyeceği konusunda düzenli olarak toplantılar yapılmaktadır. Bu toplantılarda öğrenciler ve yetişkinler biraraya gelerek kendi yaşayışlarına ilişkin kuralları belirler ve bu kuralların çiğnenmesi durumunda uygulanacak yaptırımları tespit etmek için kararlar alırlar. Okulda

kararlar herkes tarafından alınmakta ve öğrenciler, yöneticiler ve öğretmenler eşit oy hakkına sahiptirler¹ (Neill, 1960: 8-9).

Alexander S. Neill, Goodman'ın *Saçmayı Büyütmek: Organize Sistemde Gençliğin Problemleri* adlı eserini yayımladığı 1960 yılı içerisinde, 'Summerhill: Çocuk Yetiştirmeye Radikal Bir Yaklaşım' adlı eserini yayımlamıştır. Paul Goodman bazı çekincelerine rağmen Summerhill modeline anarşist yaklaşımın uygulanabilirliğini gözler önüne sermesi bakımından övgüde bulunmaktadır. Ayrıca Goodman Summerhill'in kolayca şehir koşullarına da adapte edilebileceğini düşünmektedir. Onun açısından yatılı bir okul olan Summerhill, öğrencilerin katılımcı-demokratik yönlerine değer vermesi ve onları derslere katılma ya da katılmama gibi kendilerine ilişkin kararlarında özgür bırakması bakımından başarılı bir eğitim sistemidir.

Goodman (2010: 96-97) açısından A. S. Neill'in yeni bir eğitim şekli olan Summerhill okulu, sosyal-mühendisliğe karşı bir tepki olmuştur. Okul gençleri rekabet ve not verme korkusundan uzaklaştırarak, onların otoriter kurallara ve örgütsel rol oynamalara karşı tepki vermelerini sağlamaktadır. Neill'in derslere katılmayı bir seçim haline getirmesi gerçekliğin bir dönüşümüdür. Böylece, küçük çocuklara gerçekte bir güç verilmektedir.

Sonuç

Anlatılanlar çerçevesinde anarşist yaklaşımın eğitime yönelik ön plana çıkan, ayırt edici argümanları şu şekilde özetlenebilir: İlk olarak, anarşist eğitim, eğitimde herhangi bir zorlama biçimine karşı çıkan ve özgürlük anlayışını ön plana çıkaran bir eğitim anlayışıdır. Diğeri, anarşist felsefeler çocuğun kendi motivasyonunu ve inisiyatifini ön plana çıkarmaya yönelik doğal bir yol belirleyerek bu yönde bir pedagoji geliştirmektedirler. Üçüncüsü, bireylerin yaşam boyu devam eden bir deneyim süreci içerisinde bağımsızlık duygularını ve yargılarını güçlendirmeyi taahhüt eder. Son olarak, anarşizm kilisenin, devletin, kapitalist toplumun değerlerine ve endüstriyel ekonominin ihtiyaçlarına göre yönlendirilen eğitime karşı çıkarak,

¹ Summerhill'in bir gününe ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Neill, Alexander Sutherland (1960), *Summerhill: A Radical Approach to Child Rearing* (New York: Hart Publishing Company), s. 13.

bireylerin siyasi ve ideolojik manipülasyonlar ile yönlendirilmesine karşı ısrarlı bir kaygıyı sürdürmektedir (Honeywell, 2011: 5). Bu duruma, kurumsal organizasyonun doğası gereği bireyin özgürlük alanının kısıtlanmasına ilişkin bir kaygı da dâhildir. Çünkü uysallık ve itaat etmeyi önceleyen herhangi bir hiyerarşik kurumsal düzenleme, kişilerin bağımsız yargısını ve otoriteye karşı eleştirel tutumlarını teşvik etmek yerine, bireyin akıl ve yargı kullanımını hiyerarşinin doğası gereği azaltmaktadır. Bu öğelerin tümü Goodman'ın (1969, 68) eğitime bakış açısını ve yirminci yüzyıl Amerika'sındaki serbest okul ve okulsuz toplum ile ilgili düşüncelerini yansıtmaktadır.

Toparlayacak olursak, Goodman'ın ve onunla beraber bahsi geçen diğer düşünürlerin anarşist eğitim anlayışları insanın doğası ve çevresiyle olan ilişkisine, buna bağlı olarak da psikolojisi ve bireyselliğinin biyolojik ontolojisine dayanmaktadır. Onların amacı çocukları okul sıralarından, kurumların yüksek duvarlarından ve sosyal ayrıştırmalardan kurtarmak ve onları topluluğun bir parçası gibi hissettirebilmektir. Toplum temelli eğitim olarak adlandırabilecek bu eğitim sisteminin ön şartı gençlerin katkıda bulunabilecekleri uygun bir topluluğun olmasıdır. Bu tarz bir topluluğun meydana gelmesine zemin hazırlayacak olan anlayış ise anarşizmdir. Anarşist yaklaşım ticarileştirilmiş bir toplumdan çıkan ideolojilere meydan okuyarak katı hiyerarşik yapıların ortadan kaldırılmasıyla insanların toplumu düzenlemelerine ilişkin kavrayışlarını özgür bir şekilde ileri sürmelerine imkân tanımaktadır. Goodman'ın amacı sadece toplumu okulsuzlaştırmak ya da evde eğitime yöneltmek değildir. Goodman, okulların uğraştığı ancak çoğu zaman başaramadıkları bilgi, karakter ve itibar eğitiminin, gençlerin topluluğun üretken yaşamına katılmaları ve katkıda bulunmaları sonucunda sağlanabileceğini düşünmektedir. Bu bakımdan öğrenme gençlerin ortak olarak gerçekleştirilen sosyal bir aktivite içerisinde yetişkinler ve akranlarıyla etkileşiminden kaynaklanmaktadır. Anarşist eğitim yaklaşımı gençlerin topluluk ile kaynaşmasını tam olarak sağlaması, onlara kendi tercihlerini yapma fırsatı vermesi, kendilerini gerçekleştirebilmeleri için doğalarına uygun imkânlar sunması bakımından diğer eğitim sistemleri içerisinde daha etkili bir işleve sahip olabilir.

Nihai olarak, hâkim eğitim sisteminin öğrencileri tekdüze bireyler olarak değerlendirmesinin aksine anarşist eğitim anlayışı insan-

ların doğası gereği birbirlerinden farklı olduklarını vurgulayıp, bu farklılıkların geliştirilmesi ile öğrencilerin yaratıcılıklarını ön plana çıkarmanın olanaklarını aramaktadır. Nasıl ki hiçbir bir bitkinin yaşayamadığı 'Ölüm Vadisi'² olarak adlandırılan alanda zeminin altında yeşermeye hazır bekleyen tohumlar yeterli düzeyde yağmur yağdığında yani gerekli koşullar sağlandığında potansiyellerini gerçekleştirip filizlenebiliyorsa, öğrenciler de onlara gerekli imkânlar ve koşullar sunulduğunda kendi potansiyellerini ve yaratıcılıklarını ortaya koyabileceklerdir. Bu çerçevede, öğrenciler özgür bırakıldıklarında toplumda kaosun ve anarşinin hâkim olacağı düşüncesinin yersiz bir düşünce olduğu ortaya konulmakta, anarşist eğitim uygulamaları neticesinde mutlu, kendini gerçekleştirmiş, topluma entegre olmuş bireyler düşünürler tarafından arzulanmaktadır. Neill'in da belirttiği üzere "bir okulun nevrotik bilim insanları ya da bilginler yetiştirmesi yerine, mutlu sokak temizleyicileri yetiştirmesini tercih etmek daha doğru olacaktır" (Gribble, 2018: 186).

Kaynakça

- Bakır, Kemal (2016), "Paul Goodman: Siyasette, Eğitimde/ Gençlikte ve Hayatta Devrim", *Doğu Batı*, (79): 105-124.
- Berkman, Alexander (2003), *What is Anarchism?* (Oakland California: PM Press).
- Bookchin, Murray (1977), *The Spanish Anarchists: The Heroic Years, 1868-1936* (Free Life Editions).
- Bowen, James ve Purkis, Jonathan (2018), "Introduction: Why Anarchism Still Matters" *Changing anarchism* içinde (Manchester: Manchester University Press).
- Chomsky, Noam (1973), *For Reasons of State* (New York: Pantheon).
- DeLeon, Abraham (2008), "Oh No, Not the 'A' word! Proposing an 'Anarchism' for Education. *Educational Studies*, 44(2), 122-141.
- Ferrer, Francisco (1913), *The Origins and Ideals of the Modern School* (Londra: Watts) (çev. Joseph McCabe).
- Goldman, Emma (1911). *Francisco Ferrer and the Modern School* (USA: Library of Alexandria).

² "Death Valley": Amerika, Güney California'da yer alan bir çöl vadisidir. Dünyanın en sıcak alanlarından birisi olan Ölüm Vadisi'nin belirli kesimlerinde hiçbir bitki yetişmemektedir.

- Goodman, Paul (1960), *Growing Up Absurd: Problems of Youth in the Organized System* (New York: Random House, Vintage Books).
- Goodman, Paul (1969) *The Present Moment in Education* (New York: New York Review of Books) (yeni basım: Taylor Stoehr ed., *Drawing the Line: The Political Essays of Paul Goodman* (New York: Free Life Editions, 1977).
- Goodman, Paul (1971), *Compulsory Miseducation* (Harmondsworth: Penguin Books Ltd.).
- Goodman, Paul (2010), *New Reformation: Notes of a Neolithic Conservative* (Oakland California: PM Press).
- Goodman, Paul (2011), *The Paul Goodman Reader* (Oakland California: PM Press) (Ed. By Taylor Stoehr).
- Goodman, Paul and Goodman, Percival (1960), *Communitas: Means of Livelihood and Ways of Life* (New York: Vintage Books).
- Gribble, David (2018), "Good News for Francisco Ferrer - How Anarchist Ideals in Education have Survived Around the World" *Changing Anarchism* içinde (Manchester: Manchester University Press).
- Honeywell, Carissa (2011), "Paul Goodman: Finding an Audience for Anarchism in Twentieth-century America", *Journal for the Study of Radicalism*, 5(2), 1-33.
- Kunter, Zeynep (1995), "Gestalt Therapy", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(7), 189-197.
- Neill, Alexander Sutherland (1960), *Summerhill: A Radical Approach to Child Rearing* (New York: Hart Publishing Company).
- Perls, Frederick S., Hefferline, Ralph F. ve Goodman, Paul (1971), *Gestalt Therapy: Excitement and Growth in the Human Personality* (Londra: Souvenir Press).
- Purkis, Jonathan ve Bowen, James (2013), *Changing Anarchism: Anarchist Theory and Practice in a Global Age* (Oxford: Oxford University Press).
- Sheehan, S'ean (2003), *Anarchism* (Londra: Reaktion Books).

Anarşizm

Doğu ve Batı Arasında
Tarihsel Bir Bakış

Editör: Kemal Bakır

DOĞUBATI

© Tüm hakları Doğu Batı Yayınları'na aittir.

Editör
Kemal Bakır

Yayına Hazırlayan
Taşkın Takış

Kapak Tasarımı
Harun Ak

Baskı
Tarcan Matbaacılık
Aralık 2021

Doğu Batı Yayınları
Kültür Mah. Becerikli Sok.
No: 20/5 Kızılay/Ankara
Tel: 0 312 425 68 64 - 425 68 65

www.dogubati.com

ISBN: 978-625-7030-89-2 / Sertifika No: 48847

Doğu Batı Yayınları-333 Felsefe-87

Anarşizm
Doğu ve Batı Arasında
Tarihsel Bir Bakış

Editör: Kemal Bakır

DOĞUBATI

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	11
<i>Kemal Bakır</i>	
Doğudan Batıya "Anarşi İrmağı"nın Tarihsel ve Düşünsel Kaynakları: Antik Çin ve Antik Yunan	13
<i>Kemal Bakır</i>	
Aydınlanma, Rousseau ve Anarşizm.....	30
<i>Armağan Öztürk</i>	
William Godwin: Hükümet Karşıtlığından Anarşi Toplumuna	48
<i>Zafer Yılmaz</i>	
Hayaletlere Açılan Savaş: Egoist Bir Anarşist Olarak Max Stirner	67
<i>M. Hanifi Macit</i>	
İnsan Coğrafyacısı: Élisée Reclus Muamması	105
<i>Nazmiye Özgüç</i>	
Emma Goldman: Anarşist, Komünist ve Feminist	152
<i>Kemal Bakır</i>	
Lev N. Tolstoy: Anarko-Pasifizm veya Dini Anarşizm.....	178
<i>Hüseyin Aydoğdu</i>	
Kuram-Eylem Bağlamında Anarşizm ya da Anarşist Olmanın Hikâyesi: Fernando Pessoa'nın <i>Anarşist Banker</i> 'i Üstüne	222
<i>Mustafa Günay</i>	
Toplumcu Anarşizmin Ekolojist Düşünceyle Kesişimi: Bookchin Düşüncesinde Eylem ve Diyalektik.....	251
<i>Armağan Öztürk</i>	
Şizoanaliz: Anarşist Psikanalizin Zemini	271
<i>Özgür Tuburoğlu</i>	
Gilles Deleuze: Şizoanalitik Bağlamda Anarşist Göçebe	291
<i>Gül Turanlı</i>	
Bilim ve Anarşizm İkileminde Paul Feyerabend'in Epistemolojik Anarşizmi	320
<i>Serdar Saygılı</i>	
Anarşizme ve Otoriteryanizme Karşı Minarkizm: Robert Nozick'in Devleti Meşrulaştırma Çabası	337
<i>Ferhat Akdemir</i>	
Aristoteles ve Anarşizmin Antik Kökleri.....	369
<i>David Keyt</i>	

Dokuzuncu Yüzyıl Müslüman Anarşistleri.....	400
<i>Patricia Crone</i>	
Adalet, Düzen ve Anarşi: Pierre-Joseph Proudhon'un Uluslararası Siyaset Teorisi	428
<i>Alex Prichard</i>	
Devrimci Bir Kolektivist: Mihail Bakunin	456
<i>Yıldırım Torun</i>	
Marx'ın Son Savaşı: Bakunin ve Birinci Enternasyonel.....	466
<i>Alvin W. Gouldner</i>	
Anarşist ve Komünist: Pyotr A. Kropotkin.....	505
<i>Yıldırım Torun</i>	
'Tekdüzelik Ölümdür': Kropotkin'in Anarşizminde İnsan Doğası, Çeşitlilik ve Çatışma.....	517
<i>Matthew S. Adams</i>	
Karizma ve Sosyal Hareketler: Errico Malatesta ve İtalyan Anarşizmi.....	539
<i>Carl Levy</i>	
Farklı Türden Bir Anarşist M. K. Gandhi ve Bir Sivil Itatsızlık Örneği Olarak Satyagraha	559
<i>Bahattinur Mönkü</i>	
Paul Goodman'ın Anarşist ve Özgürlükçü Eğitim Anlayışı: Escuela Moderna ve Summerhill School Örneği	586
<i>Alper Bilgehan Yardımcı</i>	
Cumhuriyet Dönemi Türk Düşünürlerinde Anarşizm Görüşü	604
<i>H. Haluk Erdem</i>	
Nurettin Topçu'nun İsyan Ahlakı ve Anarşizm	617
<i>Ali Osman Gündoğan</i>	
İslâmi İktidarın Ötekisi: Anarşizm?	626
<i>Hulusi Ertağrul Umutam</i>	
Ursula K. Le Guin'in Romanlarında Postmodern Anarşizm	649
<i>Lewis Call</i>	
Anarşizm ile Postanarşizm Arasında Anarşi İmkânı	673
<i>Soner Kavuncuoğlu</i>	